

Vroege aankomst en vroeg vertrek kenmerken ganzenseizoen 2013/14

De voorbije winter van 2013/14 was volgens het KNMI na de winter van 2006/07 de op één na zachtste sinds 1706. Qua aantallen ganzen was daar aanvankelijk weinig van te merken. Vooral in oktober-november werden grote aantallen geteld voor de tijd van het jaar, volgend op een uitzonderlijk vroege aankomst uit de broedgebieden.-

Vroeg, vroeger, vroegst

In het najaar van 2013 verschenen al eind september grote aantallen arctische ganzen, zo laat een uitwerking van trektellingen zien (figuur 1). De aankomst bij de Kolgans viel zelfs vroeger dan ooit, terwijl ook van Toendrarietgans en (Zwartbuik)rotgans de eerste grote aantallen trekkers eerder dan gewoonlijk verschenen. De sterke aankomst viel samen met een sterke noord- tot noordoostelijke stroming over Noordwest-Rusland en het oostelijke Oostzeegebied: ideale omstandigheden om lange afstanden te vliegen. De trektelegevens van de Kolganzen passen vrijwel naadloos in de bewegingen van de in de zomer van 2013 op de Russische toendra gezenderde Kolganzen, die in najaar en winter in Duitsland en Nederland konden worden uitgelezen (A. Koelzsch/Max-Planck Instituut für Ornithologie).

De vroege aankomst in 2013 bevestigt een ontwikkeling die al langer gaande is, met name bij Toendrarietgans en Kolgans (en dan vooral na 1995, zie o.a. Limosa 82: 68-78). Dit in tegenstelling tot een soort als de Kleine Zwaan, die recent juist tendeert naar een latere aankomst (maar in 2013 mee kwam in de golf vroege trekkers).

De massale aankomst eind september bleef ook bij watervogeltelling half oktober niet onopgemerkt. Voorlopige telresultaten wijzen erop dat de oktober-aantallen van Toendrarietgans, Kolgans en ook Brandgans tot de hoogste behoren die tot dusverre in oktober in Nederland werden geteld. Bij de Kleine Zwaan was het aantal vermoedelijk het hoogste sinds 2004. De sterke bezetting van de ganzenpleisterplaatsen in oktober zette door in november.

Weinig verandering in piekaantallen

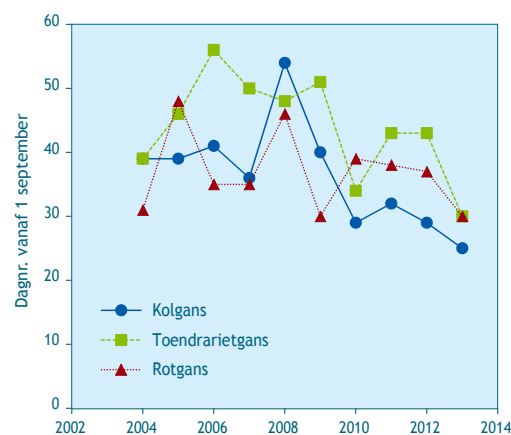
De seizoensmaxima in december en januari waren bij de meeste soorten vergelijkbaar met voorgaande seizoenen, bij Toendrarietgans en Kolgans aan de lage kant, bij Brandgans aan de hoge kant (mogelijk voor het eerst talrijker dan Kolgans). De definitieve aantallen in 2012/13, die onlangs beschikbaar kwamen voor de watervogelrapportage, laten zien dat de seizoensmaxima ook in de afgelopen jaren bij de meeste soorten weinig

veranderden (figuur 2). Bij enkele soorten (Toendrarietgans, Brandgans) zijn winter-effecten zichtbaar (grotere mate van concentratie in Nederland in koudere winters). De seizoensmaxima van Kleine Rietgans lijken te stabiliseren op een laag niveau (gehalveerd ten opzichte van de ruim 40.000 vogels tot en met 2009/10). Het maximum aantal Kolganzen in Nederland veranderde sinds 2005/06 weinig. Gemiddeld ging het de laatste drie seizoenen om 880.000 vogels, ruim 70% van de Oostzee-Noordzee flyway (geschat 1.200.000 vogels). De toename van deze soort (seizoensgemiddelden groeiden gemiddeld 3% per jaar sinds 2003/04) wordt gevoed doordat grote aantallen vroeg in het seizoen verschijnen. Ook Brandganzen waren in de laatste winters sterk vertegenwoordigd (extra instroom van pleisterplaatsen in Noord-Duitsland in koude-perioden). Van deze soort neemt de populatie als geheel nog steeds in aantal toe en zit in de buurt van 1 miljoen, voor het allergrootste deel broedvogels van Russische komaf.

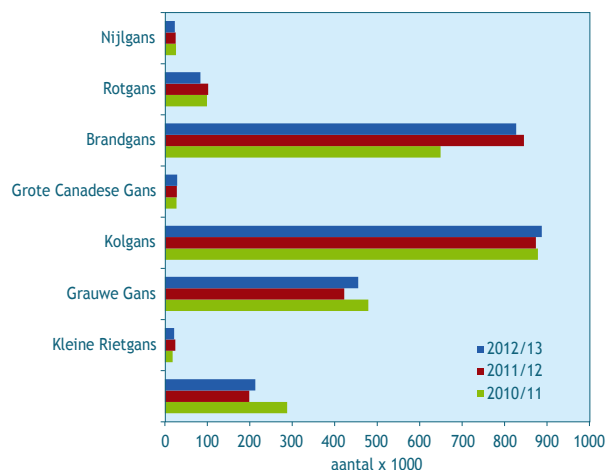
Het maximum aantal ganzen (alle soorten samen) bevindt zich de laatste drie winters op een niveau van 2,3 miljoen vogels. Ook over de laatste tien jaar is dit aantal nog steeds gegroeid (gemiddeld 5% per jaar). Binnen Nederland zijn er echter verschillen in groeisnelheid. In Noord-Nederland stabiliseerden de maxima na 2006/07, terwijl de groei in het westen en oosten van het land aanhield (ten opzichte van 2006/07 met resp. 6% en 5% per jaar). Zowel in het westen als het oosten van het land was in de koudere winters als 2009/10 en 2010/11 een duidelijke influx van overwinteraars zichtbaar (deels verplaatsingen vanuit het noorden van het land).

Vroeg vertrek

De zachte winter van 2013/14 kwam vooral bij de wegtrek in de winter en het vroege voorjaar tot uiting. Daarmee contrasteerde dit sterk met de verlate wegtrek in het koude voorjaar van 2013. Het vertrek van Kolganzen behoorde tot de vroegste sinds 2004 (figuur 3). Bij Toendrarietgans vond de wegtrek net als anders meer gespreid plaats (bij Kolgans vaak sterker geconcentreerd op enkele dagen). Hoe zal het sei-

Figuur 1. Aankomst van ganzen in het najaar, afgeleid van dagelijkse trektellingen in Nederland op www.trektellen.nl. Weergegeven is de datum dat voor het eerst 1000 ganzen van de betreffende soort werden geteld.

Figuur 2. Seizoensmaxima van ganzen in Nederland, zoals vastgesteld bij de maandelijkse watervogeltellingen. De maxima kunnen per soort op een verschillend moment in de winter vallen.

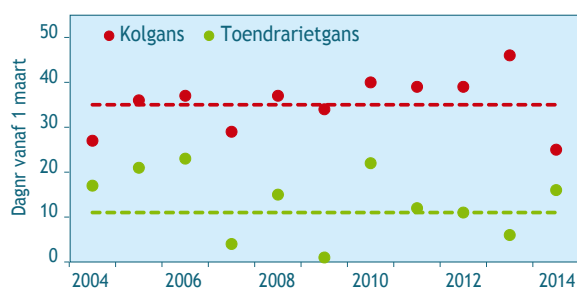

Kolganzen.
Foto: Kees Koffijberg

zoenspatroon zich ontwikkelen als de trend naar zachte winters op de lange termijn doorzet? Verschillende soorten watervogels hebben onder invloed van stijgende wintertemperaturen een noordwaartse verschuiving in winterareaal laten zien. Gedurende de lange periode van zachte winters in de periode 1997/98- 2007/08 was ook bij overwinterende ganzen in het noorden en oosten van Duitsland en het Oostzeegebied een toename zichtbaar (vooral Grauwe Gans, Kolgans, Brandgans), die nu onderbroken zal zijn door de vorstperiodes in de laatste winters. Indien deze trend zich doorzet, ligt hier ook een uitdaging voor de internationale ganzenmonitoring, aangezien vooral in het oosten van Europa het netwerk aan tellingen veel minder goed gevuld is dan in onze omgeving.

> sovon.nl/watervogels

● Kees Koffijberg

Figuur 3. Wegtrek van Toendrarietgans en Kolgans in het voorjaar, afgeleid van dagelijkse trektellingen op www.trektellen.nl. Weergegeven is de datum dat de laatste 100 ganzen werden geteld (bollen) en het het gemiddelde van dit moment over alle jaren (lijn).